

Rundz vannet

Medlemsblad for Østensjø historielag

Nr. 7 - april 2009

Bakkehavn i 1898 like etter at gården ble bygget. Mannen med en hund på armen er bruker og fra 1899 gårdens eier Dinius Soot Pedersen, far til Valborg (gift Holmsen), nederst til venstre. Gutten på hesten er Guttorm Soot Pedersen. Personen med hatt til høyre er trolig Olaf Larsen. De øvrige personene bodde antagelig også på gården.

- Spiongåten på Godlia * Bryn stasjon * Bakkehavn gård *
- * Historielaget 10 år! * Ny nettside *

”Rundt vannet” nr 7

Denne gangen har vi et bredt spekter av artikler å by på i ”Rundt vannet”.

Spiongater er ikke dagligdags i vårt område. Likevel har Knut Jacobsen tidligere kunnet berette om spionen Rudolf Abel på våre nettsider. Abel bodde noen år på Godlia uten å skille seg vesentlig fra folk flest her. Etterhvert har nytt bakgrunnsmateriale kommet til. Basert på dette har **Leif-Dan Birkemoe** skrevet en mer komplett historie om **spiongaten på Godlia**.

Hva har Freia sjokolade å gjøre med Bakkehavn gård? Det blir oppklart i Leif-Dans andre artikkel, der han forteller historien om **Bakkehavn gård**.

Bryn stasjon har mange av oss et nært og daglig forhold til. Artikkelen om stasjonens historie er skrevet av lederen i Norsk Jernbaneklubb, **Erik**

W Johansson. Visste du f.eks at det daglig ble eksportert opptil 300 liter sprit fra Bryn da stasjonen var ny?

Historielagets 10-årsjubileum er også vel verd å reflektere over. I en tid der alt skal foregå raskt og effektivt, er vi ikke i tvil om at historielagets bidrag for å ta vare på kulturminner av forskjellig slag blir enda mer viktig de neste 10 årene.

Vi håper også at stadig flere blir oppmerksomme på vår nye nettside. Med et nytt og moderne design og enda mer stoff tilgjengelig, tror vi at den kan være en viktig bidragsyter i å formidle kunnskap om vårt nærmiljøes lokalhistorie.

God lesing!

Bjørn Lilleeng

Redaktør for dette nummer av Rundt vannet

Østensjø historielag

Innhold i dette nummer

Leder: **Knut Helge Midtbø**
Kasserer: **Inger Kjærnes**
Sekretær: **Petter Jansen**
Styremedlemmer: **Per Ove Dahl, Inger Kjærnes, Kari Ravnaas,**
Vara-medlem: **Liv Thorstensen, Bjørn Lilleeng**

Valgkomite: **Bjørn Lilleeng, Leif-Dan Birkemoe og Arnfinn Aabø**

Østensjø historielag
Postboks 9 Oppsal
0619 Oslo
Giro: 6061 05 18055
E-post: histlag@online.no
Nettside: www.histlag.pair.com

Spiongaten på Godlia	3
Historien om Bryn stasjon	8
Bakkehavn – fra sjokoladefabrikk til bondegård	12
Østensjø historielag gjennom 10 år	17
Østensjø historielag har fått ny nettside	19
Kryssord med selvskryt	20

Spiongåten på Godlia – er den endelig løst?

Av Leif-Dan Birkemoe

For om lag 75 år siden bodde det en familie på Godlia som med sitt levesett skilte seg ut fra det som var vanlig i området. Familiefaren het William Fisher og hans noe uregelmessige arbeid og pengeforbruk var det mange som stusset over.

For noen år siden kom det ut en bok med tittelen ”Like Father Like Son – A Dynasty of Spies” av den britiske høyskolelektor Vin Arthey. Kanskje den kan gi en forklaring og avslutning på gåten William Fisher. I alle fall for Godlias del.

Familien Fisher fotografert på Godlia i 1933. Evelyn, Ellie og William. Foto fra Frode Jacobsen.

Under forarbeidet med boken tok Arthey kontakt med bl.a. Frode Jacobsen som informant om William Fishers opphold på Godlia i første halvdel av 1930-årene. Frode fremskaffet stoff fra forskjellige kilder som sammen med det Vin Arthey fant på annet hold, kastet nytt lys og bedre forståelse over den mystiske William Fisher (1903 – 1971). Sammen med kona Elena og datteren Evelyn bodde de i to-tre år i Damfaret 18A. Det var Fishers første oppdragssted i karrieren som spion for Sovjetunionen.

Lokalhistorisk interesse

Historien om William Fisher ble allerede i 1973 behandlet i Per Øyvind Heradstveits bok om *Hemmelige tjenester – etterretning, spionasje og overvåking* og fikk store oppslag i dags- og ukepresse. Spionasjeoppdrag blir sjelden fullt oppklart, heller ikke for William Fisher. Etter Sovjetunionens opphør og arkivenes åpning i både Øst og Vest blir stadig flere biter kjent og historien må delvis skrives om. Det er i den sammenheng den nye boken vekker interesse, også som lokalhistorie.

William Fishers etterretningsvirksomhet er på mange måter en arv etter faren Heinrich Fisher (1871 – 1935). Mesteparten av Williams spionkarriere foregikk langt fra Norge og Godlia, men i løpet av både hans første og siste år i KGB-tjeneste utenfor Sovjetunionen ble Norge en del av historien.

Navneforvirring, U-2 episoden og storpolitikk

U-2-episoden i mai 1960 ble fra flere hold karakterisert som den kalde krigens farligste situasjon for Norge med atombombetrussel og rakettangrep mot Bodø, flyplassen U-2 flyet hadde som destinasjon før det ble skutt ned over Sverdlovsk i Sovjetunionen. Flyet var på vei fra Peshawar i Pakistan med Francis Gary Powers som pilot. Powers overlevde, men ble funnet skyldig i spionasje og dømt til ti års fangenskap, tre års fengsel og syv års straffearbeid

Advokaten fant løsningen

Mens verden ventet, fant advokaten James B. Donovan i New York, at saken var av spesiell interesse. I 1957 ble han valgt til forsvarer for Rudolph Ivanovitsj Abel, oberst i KGB, arrestert i New York og funnet skyldig i spionasje. Den prinsipielle anklage var at Abel hadde overført militær informasjon til Sovjetunionen. Han ble funnet skyldig i november 1957 og dømt til tretti års fengsel. Egentlig var det dødsstraff for en slik forbrytelse, men Donovan hadde henstilt til dommerne om ikke å benytte denne straff fordi, som han hevdet, man kan ikke se bort fra at det i overskuelig fremtid vil bli en amerikaner som blir tatt til fange i Sovjetunionen. Da kan en utveksling gjennom diplomatiske kanaler bli vurdert, noe som ville være i USAs interesse.

I et spill mellom de to supermakter og deres ledere, USAs president John F. Kennedy og Sovjetunionens førstesekretær Nikita Khrustsjov var verdens fokus rettet mot Abel og Powers.

Fangen som ble sendt over Gleinicker-broen i Berlin 10. februar 1962 som utveksling med

U-2 pilot Powers, het Rudolph Abel, mens mannen som ankom Damfaret 18A 30 år tidligere, het William Fisher. Det skulle gå mange år før verden fikk kjennskap til at det var samme person.

Naboer på Godlia – hva husker de?

Frode Jacobsen og hans fire år eldre bror Knut bodde på 1930-tallet i Damfaret 14B. Gunvor og Frants Mohr i Damfaret 18B var nærmeste naboer til Fishers i 18A og var derfor godt kjente med mye omgang. Paret hadde barna Per og Nina, omtrent jevngamle med Frode og Knut. Tidlig på 1970-tallet skrev Gunvor ned trekk fra det hun husket om Fishers opphold, da sammenhengen mellom Fisher og Abel ble kjent. Både Frode og Knut kan huske Fishers, men det er kun barndomsminner. Mye av det Gunvor skriver har dannet grunnlaget for det som har fremkommet i den litteratur som er utgitt om spionen William Fisher og hans familie i Norgestiden. Frode har for å friske på hukommelsen også vært i kontakt med Nina Westgaard (født Mohr) som i dag er bosatt i England. Per Mohr døde i 1997.

Godliatiden – en lykkelig tid for familien Fisher

William Fisher presenterte seg i Norge som en engelsk familiemann med russisk kone, en tidligere ballerina, og deres lille datter som så vidt hadde begynt å gå.

Gunnvor Mohr sier det slik:

Familien Fisher kom hit fra Tyskland. Etter fru Fishers utsagn ble familien tvunget til å forlate Russland fordi hun hadde giftet seg med en utlending. Hun syntes forholdene var forferdelige i Tyskland med spekulasjon og prostitusjon og ga uttrykk for glede over å være kommet til Norge.

Fru Fisher påsto at hennes familie ikke hadde sett med blide øyne på hennes forbindelse med William fordi han var jøde. Elena Fisher var meget musikalsk. Under sin oppvekst hadde hun lært å spille og danse ballett. Hennes dansekariere ble det satt stopper for da hun en gang ved et fall pådro seg en ryggskade.

William Fishers familieforhold lå det et slør over. Sjelden eller aldri kom han inn på dette emne.

Beskrivelsen av misnøyen med livet i Russland står selvsagt i radikal kontrast til virkeligheten, slik vi nå kjenner den. William og Elena holdt

seg kun delvis til sannheten, løgn og oppdikning var en del av den historien de fortalte til sine naboer.

Radioentusiast

William ble raskt kjent som radioentusiast. Forretningsvirksomhet var hans dekkoperasjon. Den kultiverte engelskmannen drev butikk med radiokomponenter, hadde verksted til å fremstille deler til radioutstyr som han solgte til radioamatører og til profesjonelle aktører i bransjen i og rundt Oslo. Dette arbeidet lå tett opptil hans virkelige profesjon. Primært bestod jobben hans i å få i gang en hemmelig virksomhet for radiomeldinger og sendinger til og fra Senteret i Moskva. De kodete meldinger han mottok, ble dekodet og overlevert agenter og kontakter i Norge, også til forbindelser utenfor landets grenser.

Gunnvor Mohr beskriver virksomheten til William Fisher slik:

-I annen etasje hadde han innrettet et arbeidsrom hvor det var fullt av verktoy, radiodeler, radiomottaker og – sender, morsenøkler og annet. En lang antenne førte fra taket til en 15-20 m lang mast i enden av haven. Her satt Fisher og arbeidet fortrinnsvis om natten. Da hamret det, klirret og tikket der inne. Men han la ikke skjul på sin virksomhet. Besøkende fikk lov til å titte inn også i dette rommet.

Sosialt søkte William selskap med folk fra bymiljøet der han traff samfunnsengasjerte familier som kunne lede han inn i sosialistiske sirkler og fagforeninger i et forsøk på å oppnå kontakt med kommunister eller de som sympatiserte med slike politiske bevegelser. Han lykkes med å plassere og gjemme radioutstyr i hjem til kommunister eller deres sympatisører. Barn til partimedlemmer kan erindre at når William var på besøk måtte de være stille for ”onkel Fisher er på kammerset og ordner med radioen”. Sendinger fra disse steder var på den tiden farlig, derfor ble kodete svar overlevert via skjulte hjemmesteder eller med vanlig post.

På hjemmebane forteller Arthey at dette var den lykkeligste tiden for familien Fisher. Borte fra sine svigerforeldre, borte fra alt det daglige i Moskva og fra de stressende politiske realiteter i den sovjetisk bolsjevistiske stat. Alle

forbindelser William og hans familie etablerte hadde potensial i seg for å kunne bli utnyttet i etterretningsoppdraget. Men slike forbindelser kunne også være helt selvstendige sosiale sammenkomster uten ytterligere baktanker. Slik ble familiene Mohr og Fisher godt kjente med mye omgang.

Høy levestandard

Gunnvor Mohr forteller:

-Naboene begynte etter hver å vanke hos familien Fisher. De inviterte til selskap og ble selv invitert til naboene.

Familien Fisher levde godt. De hadde en levestandard som lå godt over det som var gjengs på Godlia. Av og til virket det som ren ødsling når fru Fisher tok knuste egg og kastet dem i vasken.

Fru Fisher gjorde for så vidt ikke så forferdelig mye på kjøkkenet. Det virket som om hun ikke var vant til det. Dreide det seg om retter som krevde innsikt, gikk hun til naboene og ba om hjelp. Dessuten hadde hun hushjelp. Det var kanskje heller ikke alltid så lett å være hushjelp hos utlendinger med andre skikker og vaner. En av dem sa hun syntes det var så fælt å være der fordi foreldrene brukte ridepisk på datteren Evelyn. Det kan så være. Men inntrykket var ellers at de skjemte Evelyn dyktig bort. I sin lekekrok i annen etasje hadde hun et utall av all slags leker. Hun fikk de lekreste klær, kjoler og kåper.

Evelyn arvet foreldrenes kjærlighet til dyr og blomster og hos Fishers var det derfor alltid kjeledyr og blomster fremme. Gunnvor Mohr beskriver Evelyn som et sjeldent kvikt barn.

-Hun snakket snart norsk like godt som russisk og engelsk. Hun gikk til naboene og fortalte hva foreldrene snakket om på russisk for så å bringe videre til foreldrene på russisk hva naboene snakket om på norsk.

Meget omgjengelige i nærmiljøet

Ellie startet ballettundervisning noe som ga en tillitsvekkende virkning. Gunnvor Mohr har omtalt Fishers som meget omgjengelige i nærmiljøet:

-Herr og fru Fisher var usedvanlig sjarmerende og omgjengelige. De fant snart sin plass i miljøet på Godlia som på den tiden var ungt og drivende. Her var det en aktiv virksomhet med velforening, havebrukslag og amatørteater. Familien Fisher var snart aktivt engasjert på mange områder. Amatørforestillinger i uegnede lokaler stilte store krav til det elektriske opplegg. Men Fisher mestret oppgavene med glans. Det ble lyseffekter nesten som på et ordentlig teater.

Og amatørteateret fikk plutselig koreografiske innslag. Her fikk Elena Fisher utløp for sine anlegg. Hun fant egnede unge piker som hun lærte opp i dans. Da Godlia Amatørteater i 1933 oppførte "Åse Fiskepike" i gymnastikksalen på Østensjø skole, var tilskuerne aldeles henrykket over den skjønne ballett. Ingen ting å undres over at familien Fisher hadde sikret sin plass i det lokale miljø.

Williams reiser til utlandet

Under oppholdet i Norge var William en gang i blant på reise i utlandet. Arthey skriver at offiserer i etterretningstjenesten trengte trening og erfaring med å forhandle med grensevakter. I Sentret var det mye moro med å fortelle anekdoter om passkontroller og dekkhistorier. William var bl.a. i Danmark i oktober 1932 som medlem av en gruppe som overvåket Lev Trotskij's besøk og rapportere hvem som møtte Trotskij. Sovjetunionen var desperate etter å få tak i vestlig teknologi og i denne sammenheng brukte William sin dekkvirksomhet til å besøke ustillinger og messer over hele Europa.

Hvilke affærer William var involvert i er fortsatt skjult. Han selv ville ikke fortelle det i sine memoarer, "jeg foretrekker ikke å fortelle alt, fremfor å fortelle en løgn", var hans utsagn. I boka til Arthey er det flere saker som han trolig var en del av, men det blir med mistanke og spekulasjoner.

Skepsis til Williams virksomhet

Williams oppdrag med radiokommunikasjon fortsatte, men hans venner og naboer på Godlia ble etter hvert litt skeptiske til hans virksomhet. Hvordan kunne Fisher-familien ha så god råd så lenge hans radioforretning kastet så lite av seg? Det er noe som ikke stemmer, sa en av naboene. William var også i søkelyset til en norsk offiser, major Klingenberg, som var mistenksom for Williams interesse for norske forsvarsanlegg og norsk teknologi.

Denne mistenksomheten har Gunnvor Mohr uttrykt slik:

-Naturlig nok begynte folk å snakke. Hvor fikk Fisher pengene fra? Han arbeidet ikke. Likevel hadde han mange penger å rutte med. Fisher selv forklarte det på følgende måte: Han hadde penger i Russland og han hadde greid å få dem med seg da han reiste. Russerne, sa han, er så forferdelig glad i barn. Da vi dro, var Evelyn blitt syk og vi gjemte rikdommene under henne i barnevognen. Ingen fant på å undersøke hennes sengetøy.

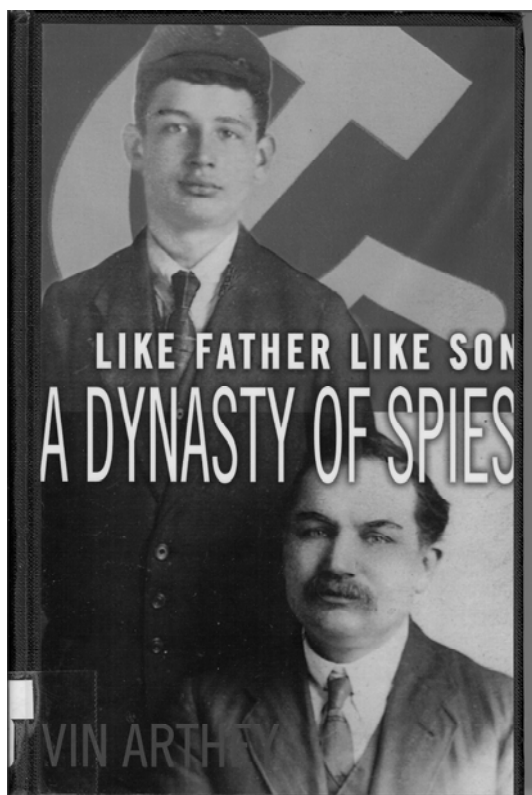
Og penger hadde han.. Fru Fisher anskaffet seg en harpe som hun spilte på mens hushjelpen ordnet opp i huset. Fisher var raus med gaver når det gjaldt nabobarna.

Flytter til Bygdøy – og forlater Norge

Fishers flyttet til Bygdøy, men opprettholdt forbindelsen med familien Mohr.

De norske myndigheter var mistenksomme til Williams arbeid og ville ikke lenger gi han oppholdstillatelse. Fisher-familien tok farvel med sine venner og fortalte at de returnerte til England. Etter ordre fra Senteret reiste Fisher-familien gjennom Tyskland og tilbake til Sovjetunionen der de ankom helt på tampen av desember 1934. De lovet å skrive, men ingen hørte noe mer fra dem.

Og her slutter egentlig historien om spionen fra Godlia. Det skulle gå mange år før William Fisher igjen viste seg, men da under et annet navn.

Omslaget til boka *Like Father Like Son – A Dynasty of Spies* av Vin Arthey fra St.Ermin's Press, London 2004.

William Fisher i 1957, fra tiden med rettssaken i New York.. Fra omslaget på boka. World Wide Photos.

En amerikansk "nicle", dvs. fem cent, som ble begynnelsen på slutten til William Fishers spionoppdrag i USA. Inne i mynten, i et hulrom, var det gjemt en tallkode på en mikrofilm. Mynten er liten, ca. 2 cm i diameter. Egentlig et kunststykke å utforme et slikt gjemmested. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Kilder:

Like Father Like Son – A Dynasty of Spies, Vin Arthey, St. Ermin's Press, London 2004. ISBN 1 903608 07 4

Hemmelige tjenester – etterretning, spionasje og overvåking, Per Øyvind Heradstveit, H. Aschehoug & Co, Oslo 1973. ISBN 82-03-05942-2.

Vi Menn nr. 52, 26. desember 1972.

Billedbladet Nå nr. 45, 10. november 1973.

Diverse web-sider med referanse til Rudolph Abel/William Fisher.

Notater fra Gunvor Mohr (1972) og Nina Westgaard Mohr (2003).

Knut Jacobsen, Østensjø historielags hjemmesider.

Aftenposten 02. 02.1984 og 16. 01.1987.

Frode Jacobsens samling av notater, utklipp og e-post.

Muntlige kilder: Frode Jacobsen og Maggi Mohr.

Historien om Bryn stasjon

Av Erik W. Johansson

At det ble stasjon på Bryn skyldtes jernbanens egne behov. Brynsbakken var så bratt at togene måtte stoppes på Bryn for å sette til ekstra bremses – fallbremses – før ferden gikk videre ned mot Christiania

Til å begynne med var det da også bare togene mot Christiania som stoppet på Bryn. Tog mot Lillestrøm og Eidsvoll begynte å stoppe først fra 2. juni 1856. Samtidig rapporteres det om en og annen godsvogn som blir sendt til eller fra Bryn. Omkring 1858 fikk Bryn billettkontor og persontrafikk. Det var ikke så mange som benyttet seg av den muligheten – daglig var det knapt 20 personer som gikk av eller på toget på Bryn.

Den opprinnelige stasjonsbygningen lå på samme sted som det som i dag kalles ”Stasjonsmesterbygningen”,

Godstrafikken var opprinnelig det viktigste

Det ble sendt innpå 300 liter sprit fra Bryn til Christiania daglig og da var det også naturlig at det ofte ble mottatt hele godsvogner med poteter. Bryn ble et industristed. Her ved Alna var det

vannkraft og med jernbanen god kommunikasjon til havn. En del av trafikken ved Bryn var nok også folk og varer til områdene sør for banen – Østensjøveien krysset jernbanen nettopp ved Bryn.

Den første stasjonsbygningen

Vi vet ikke eksakt når Bryn fikk sin første stasjonsbygning, men i driftsberetningene står det at innredningen ble endret allerede i 1857. Den enetasjes trebygningen lå på sørsiden av sporet – på høyre side når en kom fra Christiania. Omkring 1860 fikk Bryn status som jernbanestasjon som kunne sende togmeldinger, slik f.eks. at neste tog kunne forlate Christiania etter at toget foran hadde forlatt Bryn. Senere fikk stasjonen også kryssingsspor.

I 1884 ble den opprinnelige stasjonsbygningen erstattet med en toetasjes murbygning i nyklassisistisk stil på samme sted.

Innføringen av Gjøvikbanen til Christiania skulle også få stor betydning for Bryn stasjon. Plassproblemer med innføring av en ny bane til

Christiania skulle bl.a. løses ved å flytte mye av godstrafikken ut til Loenga. Egne godsbaner ble bygd fra Loenga til Tøyen på Gjøvikbanen og fra Loenga til Bryn på Hovedbanen. Imidlertid var det så trangt på Bryn, at godsbanen ble bygd videre helt til Alnabru. Samtidig var en i gang med å anlegge dobbeltspor mellom Christiania og Lillestrøm. Å utvide antall spor utenfor stasjonsbygningen på Bryn førte imidlertid med seg at plattformen utenfor stasjonsbygningen måtte vike. Løsningen ble å oppføre en ny enetasjes trebygning på motsatt side av sporet. Den eksisterende stasjonsbygningen skulle fortsatt benyttes som bolig for stasjonsmesterfamilien og familiene til noen andre ansatte.

Stasjonsbygningen fra 1884. Legg merke til Østensjøveien som krysser jernbanelinjen rett foran stasjonsbygningen. Dette kan vi fortsatt se rester av i dag

Dagens stasjonsbygning

I 1903 stod den nye stasjonsbygningen ferdig. Den var tegnet av arkitekt Finn Knudsen og prefabrikkert ved Strømmen Trævarefabrik. På bildet over ser vi også at det er reist ny semafor som innkjørsignal til stasjonen, men at den sannsynligvis ennå ikke var tatt i bruk – de to kostene som er hengt opp i semaforen indikerer nettopp at signalet er ugyldig.

Det var planovergang for Østensjøveien på Bryn, men da det både ble dobbeltspor og godsspor måtte den elimineres. I 1903 ble Østensjøveien lagt på bro over banen, og samme år ble det dobbeltspor mellom Bryn og Lillestrøm. Året etter – ved banens 50-årsjubileum 1. september 1904 – ble dobbeltsporet forlenget til Christiania.

Gjennom de siste 100 årene kan stasjonens historie gjengis i følgende stikkord:

- 1926: Norsk Hoved-Jernbane gikk inn i NSB.
- 1926: Østensjøbanen Etterstad-Oppsal med bro over Hovedbanen.

- 1927: Elektrifisering Oslo-Lillestrøm.
- 1972: Stasjonen (signaler og sporveksler) fjernstyrt fra togledersentralen i Oslo.
- 1975: Fra 1. juli ble Bryn stasjon ubetjent.

Fallbremseser

Det var bare et noen av togenes vogner som hadde betjente bremseser. De fleste godsvognene hadde imidlertid noe som kalles fallbremseser eller fallbrekk – bremseser som kunne settes til ved hjelp av en lang vektstang mens toget stod stille.

Dagens stasjonsbygning er fra 1903 og samme år ble Østensjøveien lagt i bro over jernbanelinja.

Bakkehavn – fra sjokoladefabrikk til bondegård

Tekst: Leif-Dan Birkemoe

Foto: Østensjø lokalhistoriske bilder

Bakkehavn gård har kort historie sammenlignet med de andre gårdene lokalisert i Østensjøområdet Miljøpark. Eiendommen tilhørte den sørlige del av Abildsø gård, med gårdsnummer 160, bnr. 1, helt til delingen av gården i 1875. Da kjøpte grosserer og godseier H.C.Mathiesen på Linderud av Wetlesens på Abildsø, den del av eiendommen som lå sør for Smedbergbekken, inklusive den såkalte Abildsøskogen i vest.

Denne parsellen ble gitt bruksnr. 5 og etter at en gård ble bygget litt nord for Abildsø skole, kalt Søndre Abildsø. Gården ble revet på 1950-tallet for å gi plass til rekkehusene i Enebakkveien 248-254. Ved fradelingen i 1875 stod det en plass, Lopperud, litt vest for dagens bygning på Bakkehavn, rett ved Abildsø Bo- og rehabiliteringssenter. Navnet Bakkehavn dukket først opp helt på slutten av 1800-tallet.

Luserud og Lopperud

Eiendommen Bakkehavn ble utskilt fra Søndre Abildsø i 1892 og gitt bruksnr. 10. Kjøper var Theodor Opsahl, medeier av Søndre Bogerud. I dokumentet fra skylddelingsforretningen ble den nye eiendommen kalt "Parcelen Bakkehagen". På parsellen stod det en plass, kalt Bakken. Det er mye som taler for at denne plassen ikke er identisk med Lopperud på vestsiden av Langerudbekken som var tomtegrensen. Den tradisjonelle versjon er at det er samme plassen som skiftet eller vekslet navn mellom Lopperud og Bakken. På motsatt side av veien lå Luserud, som senere fikk navnet Multehaug. Det var ikke uvanlig at husmannsplasser fikk et litt underlig eller ufint navn, som for eksempel ved frikjøp ble endret til et mer "vanlig" navn. I en kontrakt tinglyst i 1876 nevnes det "tjenestehestehold" trolig knyttet til plassen Bakken, noe som kan være opphavet til havnehagen – derav navnet Bakkehavn.

Sommervillaen "Bakkehavna"

Olaf Larsen, fra Jørgensløyken, overtok eiendommen (brn. 10) som han kalte

"Bakkehagen", fra sin tremenning Theodor Oppsal i skjøte datert 1897. Våningshus i sveitserstil, sidebygning, låve med fjøs og stall ble oppført av Olaf Larsen i 1897/1898. Stedet ble deretter kalt for "Bakkehavna" som senere ble til "Bakkehavn". På kart fra 1915 er også varianten Bækkehavn benyttet, kanskje avledet av grensebekken vest for eiendommen. Olaf Larsens egentlige hensikt var å bygge et hus han kunne bruke om sommeren. Derfor skilte han ut en egen tomt med bruksnr. 12 bestemt for sommervillaen. Olaf Larsen var på den tidspunkt engasjert med boligspekulasjoner i Kristiania, en virksomhet som skal ha gitt god avkastning.

Fra rugdejakt til Freia sjokoladefabrikk

Olaf Larsen drev tidlig med produksjon av sjokolade hjemme på Jørgensløyken (på Oppsal) og var også ansatt på Bryn Chokoladefabrikk (Brødrene Ottesen), etablert i 1879, i to år. I 1888 treffer han helt tilfeldig i Beverlia kolonialgrossist Fredrik Christensen på rugdejakt sammen med sin nevø Albert Hjort. De kommer i prat og det endte med at Christensen etablerte sjokoladefabrikk på Rodeløyka med Olaf Larsen

Bildet viser Bakkehavn gård ca. 1940. Eva Holmsen skimtes til venstre.

som produksjonsansvarlig. Ikke minst var oppskriften på sjokolade viktig, for det var flere sjokoladefabrikker i Kristiania og konkurransen var hard. Navnet Freia ble bestemt på et møte med interessentene i det nye firmaet hjemme hos lensmann Hjort på Malerhaugen. Albert var barnebarn til lensmann Hjort. Far til Albert var på den tiden direktør på Rodeløkken Mek. Verksted, slik at dampkraft ble besørget derfra til den nye fabrikk.

A/S Olaf Larsen Chokoladefabrik - ASOLA

Olaf Larsen ble verksmester på Freia Chokolade Fabrikk ved etableringen i 1889. I 1882 kom Fredrik Christensen i prat med sin kunde, kaffeagent Johan Throne Holst, som han etter hvert kom på kameratslig fot med. Han fikk tilbud om å kjøpe fabrikkene fordi Christensen ikke oppnådde den tiltenkte avkastning. Og som han sa, Olaf Larsen kan du stole fullt på når det gjelder det tekniske. Tilbudet ble akseptert og trønderen Johan Throne Holst overtok kontrollen, dog for det meste med lånte midler. I

Lokket til en sjokoladeboks fra A/S Olaf Larsen Chokoladefabrik rundt århundreskiftet 1800/1900. Fabrikken opprettholdt navnet til 1930 da det ble endret til ASOLA (AS Olaf Larsen).

Hesten "Brann" ved låven på Bakkehavn gård ca. 1938. Driftsbygningen brant ned i 1955 og ble ikke bygget opp igjen.

1894 ble en reorganisering gjennomført og Olaf Larsen tilbød Johan Throne Holst å gå inn med kapital han hadde opparbeidet gjennom sin boligspekulasjon. Fra 1894 ble han derfor medeier og avanserte til fabrikkbestyrer fram til Freia ble omdannet til aksjeselskap i 1898. Da trakk han seg ut og etablerte samme år A/S Olaf Larsen Chokoladefabrik, som i 1930 skiftet navn til Asola – AS pluss initialene O for Olaf og LA for Larsen.

Søster og svoger overtar Bakkehavn

Oppføringen av Bakkehavn fant sted rundt den tiden han var medeier i Freia, etablerte egen sjokoladefabrik og var engasjert i boligspekulasjoner som fikk en bråstopp med "Kristianiakrakket" i 1899. Hva hans egentlige planer med gården var, bortsett fra sommervillaen, er usikkert, men det ble hans svoger, Dinius Soot Pedersen gift med Olaf Larsens søster Hanna Sofie, som kjøpte

Bakkehavn i 1899. Isommervillaen eller våningshuset bodde de nye eierne, men Olaf Larsen var nok en hyppig gjest som kastet glans over det praktfulle huset.

Holmsenfamilien

Datter til Hanna Sofie og Dinius, Valborg, giftet seg med Rolf Kristian Holmsen fra Lofsrud og det ble disse som skulle drive gården videre. Bakkehavn ble i familien frem til Oslo kommune kjøpte gården i 1948. De tidligere eiere drev deretter videre som forpaktere. Den siste forpakter i familien var Johan Holmsen, sønn av Valborg og Rolf Kristian Holmsen. Rett etter 2. verdenskrig ble glassverandaene i hovedhuset bygd inn og huset fikk det utseende vi kjenner i dag.

Låvebrann i 1955

I 1955 brant uthusbygningen ned, men hovedhus og sidebygning ble reddet. Storfeholdet opphørte

Gårdsdam sør for hovedhuset på Bakkehavn mot eiendommens høyeste punkt. Dammen ble gjerdet inn da boligene på Lille Langerud ble bygget i 1947, men ble fortsatt sett på som en risikofaktor og derfor fylt igjen noen år senere. Vannet var rent og dammen hadde stor dybde. Bildet viser Thelma Holmsen som tar seg et bad på slutten av 1930-tallet

rundt 1950, gris, høns og hest henimot 1968. I 1978 flyttet Holmsenfamilien fra hovedbygningen som deretter stod tom i 1 ½ år før kommunen benyttet hovedbygningen i forbindelse med innvandrere. De siste som bodde på gården fra Holmsenfamilien, i sidebygningen, flyttet først ut midt på 1980-tallet.

Galleri Bakkehavn Gård

Midt på 1980-tallet flyttet Galleri Bakkehavn Gård inn, representert med ildsjeler fra Abildsø og Manglerud kunstforening. I nær 15 år ble det drevet aktivt med kunst og kultur. I denne perioden hadde også Tove Nilsen sin skrivestue på gården. Siste utstilling i Galleri Bakkehavn fant sted høsten 2000. I annen etasje flyttet Bakkehavn kvalifiseringscenter inn i 1998.

Friluftsbarnhage

I 2001 var Havnehagan Friluftsbarnhage på plass i nyoppusset første etasje. Manglerud bydel overtok fra Oslo kommunale boligbedrift forvaltningsansvaret for Bakkehavn gård i 1998. Etter bydelsendringene i 2004 ble det Østensjø bydel som fikk forvalteransvaret. I 2002 ble Bakkehavn gård med omkringliggende arealer inkludert i Østensjøområdet Miljøpark.

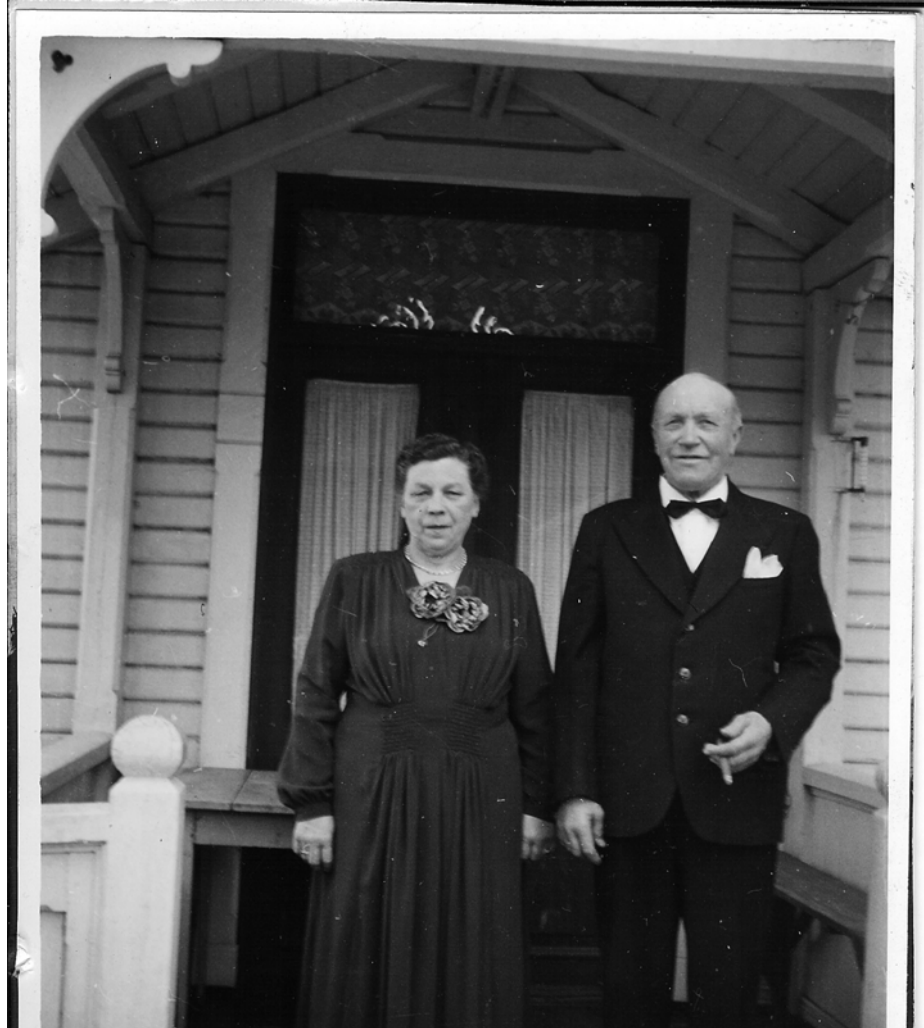
Bakkehavntoppen

Bakkehavntoppen er navnet på høyeste punkt på eiendommen, 143 meter over havet. Rett ved toppen er det registrert to gravrøyser fra jernalderen. Under krigen stod det fem tyskerbrakker, luftvernsskyts og lyskaster på toppområdet. Frem til sent på 1940-tallet var det en tørrmurt dam på toppen som ble fylt igjen da boligfeltet på Lille Langerud ble utbygget.

Sauebeite

Høsten 2007 og våren 2008 ble det bygget et 700 meter langt sauegjerd på området sør for bygningene. Lørdag 7. juni 2008 ble det sluppet fem søyer og 15 lam inn på enga. Det var et sommerbeiteprosjekt satt i verk av Østensjøvannets Venner med støtte fra Bydel Østensjø og Regionkontor Landbruk. Sauene kom fra en gård i Nittedal. I september ble

sauene fraktet tilbake til gården. Planen er at det også i årene som kommer skal være sauebeite på Bakkehavn. Noe av bakgrunnen for sauebeitet er at man på denne måten skal holde vegetasjonen nede, slik det var før dyreholdet opphørte for 40-50 år siden. Kulturlandskapet kan på denne måten holdes i hevd og virke historiefortellende for oss som bruker området.

*Valborg og Rolf
Holmsen på Bakkehavn
gård klare for stort
bryllup på Oppsal gård.
Bildet er tatt rundt 1950*

Litteratur:

Sothøna nr. 34/2007, Bakkehavn – en sjokoladehistorie.

Østensjøområdet miljøpark - Statusrapport for natur- og kulturkvaliteter, Oslo kommune, Friluftsetaten, Oslo 2005

Østensjø historielag gjennom 10 år

Av Bjørn Lilleeng

11.februar feiret Østensjø historielag sitt 10-årsjubileum med jubileumsmøte på Nordre Skøyen hovedgård. Egentlig har historielaget vært aktivt i 11 år, siden det allerede i mai 1998 ble satt sammen et interimstyre som fikk til oppgave å legge til rette for historelagsdrift i vårt område. Men i og med at det første ordinære årsmøtet ble arrangert våren 1999, er det formelt rett å si at vi i år fyller 10 år.

Nå var det ikke slik at interessen for lokalhistorie hadde vært fullstendig manglende før den tid. Både Bryn vel, Østensjøvannets venner, Deichmann og andre foreninger og privatpersoner hadde drevet lokalhistorisk virksomhet i mange år.

Personlig husker jeg veldig godt en helt glimrende utstilling med lokalhistoriske bilder som høsten 1996 ble arrangert på Deichman/Oppsal. Mange kjenner også til de lokalhistoriske videoene som ble produsert tidlig på 90-tallet. Dette var et omfattende prosjekt der man presenterte bydelens historie ved å intervjuer gamle folk herfra.

Viktig å trekke kulturminner fram i lyset

Motivet for å starte historielag var likevel å få et enda mer fokus på Østensjøs lokalhistorie. Mange synes var viktig å spesielt å rendyrke også disse sidene ved det flotte området vi bor i. Østensjø er jo kjent for sin unike blanding av natur og nærhet til by. Et historielag kan systematisk jobbe med å trekke kulturminnene fram i lyset. Kanskje kan dette også gi et bidrag til å øke kvaliteten på det man opplever ved å bo her.

Til å begynne med drev vi med to ting: Vandring og foredrag. Etterhvert har repertoret

utvidet seg, og noe av det som i mine øyne har vært mest vellykket, er prosjektene vi har gjennomført i samarbeid med andre foreninger.

Samarbeid med andre lag og foreninger gir resultater

Østensjø lokalhistoriske bilder ble startet opp i 2003, offisielt åpnet i 2004, og har blitt en stor suksess. Vi er jo et lite lag, og samarbeidet med Østensjøvannets venner og Deichmanske bibliotek har vært meget viktig for dette prosjektet. Mer enn 2000 bilder er nå registrert og tatt vare på for ettertida. Ofte er det bilder herfra som forsyner onsdagens nummer av AftenAften med lokalhistoriske bilder.

Østensjø kulturkart er et annet meget vellykket samarbeidsprosjekt. Finansiert av bydelens kulturmidler, men gjennomført av historielaget og Østensjøvannets venner, ble kulturkartet formidlet til alle husstander i bydelen (ca 25.000 husstander) i februar 2007.

Fra historielagets vandring langs Oldtidsveien i 2004. Cathrine Senje deler sine store kunnskaper med deltakerne

Historiske vandringer og foredrag stimulerer interesse for lokalhistorie

For våre medlemmer virker det som om de historiske vandringene våre har betydd mye. Enkelte vårvandringene i godt vær har hatt over 100 deltakere, noe som forteller om stor lokalhistorisk interesse. Jeg husker også med glede mange godt besøkte møter og foredrag. Vi er så heldige at vi har mange flinke fortellere som kan sin lokalhistorie blant oss, og de har villig bidratt til å spre sine kunnskaper.

Førjulsmøtet har blitt en etablert tradisjon de siste årene. Blandingen av lokalhistorisk og kulinarisk påfyll har gjort disse møtene til et flott innslag i adventstiden.

Hva med de neste 10 år?

Et 10 års tilbakeblikk inspirerer også til å tenke på historielagets framtid, hva vil de neste 10 årene bringe? Et historielag representerer på

mange måter en motkultur til det stressende og oppjagende samfunnet vi opplever til daglig. I styret har vi ofte sagt ”Det vi ikke rekker i år kan vi ta et annet år”.

Det vi likevel mer og mer opplever også i vår bydel, er at de få kulturminnene vi har igjen utsettes for et stadig økende press. Oldtidsveien blir lagt under asfalt, Christinedal – Harry Fetts kultursentrum – blir foreslått benyttet som barnehage. Gode formål blir satt opp i mot hverandre: I en bydel med stort behov for barnehageplasser er det fristende å la Christinedal bli ”kulturbarnehage”.

Slike situasjoner vil det sikkert bli flere av i flere av årene framover. Og her er det viktig at historielaget kompromissløst støtter opp mot inngripen i våre kulturminner. I framtida bør kanskje historielaget, i samarbeid med andre lag og foreninger, bli mer aksjonsrettet. I enda større grad si klart i fra der vi mener det begås overgrep mot våre lokale kulturminner.

Eksempel på kulturminne som er verd å bevare for kommende generasjoner: Eduard og Harry Fetts Christinedal med mosaikkhagen

En tapt sak? Må vi framtida også finne oss i at kultur-minner som Oldtidsveien blir lagt under asfalt?

Østensjø historielag har fått ny nettside

Av Bjørn Lilleeng

Lenge har styret i Østensjø historielag innsett at nettsiden var moden for en fullstendig ”overhaling”. Nettsiden ble opprettet da historielaget var i startfasen og var preget av den tids tankegang og prioriteringer.

Det er derfor med stor glede at vi nå kan presentere en helt ny nettside. Den er opprettet med tanke på å tilfredstille dagens behov for raske oppdateringer. I tillegg har den et mye mer moderne og tiltalende design. Den nye siden ble åpnet i forbindelse med historielagets jubileumsmøte, og jeg vil her gå gjennom hovedpunktene med den nye siden.

Østensjø historielag
Om historielaget Epost Meld deg inn!

Hjem
Historiske bilder
Aktiviter og beretninger
Østensjø i 1000 år
Rundt vannet
Østensjø kulturkart
Lenker
Praktiske opplysninger

Velkommen til Østensjø historielag!

Østensjø historielag 10 år!

Siste nytt - og lagets planer framover

16.02.09: Hyggelig omtale i Nordstand blad av vårt 10-års jubileum kan leses [her](#).
11.02.09: Østensjø historielag feirer 10-års jubileum med ny nettside og jubileumsmøte! Les mer [her](#).
25.03.09: Årsmøte på Nordre Skøyen hovedgård.
09.05.09: Lokalhistorisk vandring

- Det skal være lett å finne fram til oversikt over kommende arrangementer. Bare ved å åpne siden, skal slike opplysninger være lett tilgjengelige.
- Det skal være mulig å melde seg inn i historielaget direkte fra nettsiden. Innmeldingsskjema kommer opp ved å klikke på ”Meld deg inn”.
- Fra startsidene skal man enkelt kunne se hvilke opplysninger som er tilgjengelige. Herfra kreves bare få klikk for å komme fram til artikler, billedbase ol.
- Nettsiden skal være lett å vedlikeholde og utvide. Når nye artikler legges inn, vil det komme opp som en nyhet på startsidene.
- Den nye nettsiden skal representere en naturlig oppgradering av den gamle, dvs gamle brukere skal forholdsvis lett finne fram til samme opplysninger som på den forrige nettsiden.
- Den nye siden har et mer moderne og oppdatert design. Det vises at den gamle siden snart er 10 år gammel.
- ”Rundt vannet” og andre skrifter skal være nedlastbare i .pdf-format. Så snart som mulig etter en utgivelse, skal ”Rundt vannet” være tilgjengelig også på nettet.
- Artikler fra RV og andre av våre kilder skal være tilgjengelig herfra som egne skrifter.
- I større grad sørge for kryssreferanse fra f.eks referat fra en vandring i et område til en fagartikkel om samme tema.

